

Motion till riksdagen 2005/06:A416

av **Stefan Attefall m.fl. (kd)**

Ungdomsarbetslösheten

Motionen delad mellan flera utskott

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ge bemanningsföretagen möjlighet att konkurrera om förmedlingsuppdrag för ungdomar upp till 24 år.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att kravet i skollagen om att skolorna måste anställa utbildade studie- och yrkesvägledare skall vara kvar.¹
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om den kvalificerade praktiska yrkesutbildningen.¹
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad motionen anförs om nystartsjobb för 20–24-åringar.²
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utveckla ungdomspraktiken.

¹ Yrkandena 2 och 3 hänvisade till UbU.

² Yrkande 4 hänvisat till SfU.

Fel! Okänt namn på

2 Inledning

När man är ung ska många vägval göras som får betydelse för resten av livet. För några upplevs dessa val som skrämmande, men för de allra flesta är ungdomstiden en spännande och utmanande period i livet som är fylld av framtidstro. Ungdomstiden har förlängts i det moderna samhället. Fler unga än någonsin studerar vidare i någon form av eftergymnasial utbildning. Fler åker utomlands under en period för att studera, arbeta eller för att "bara" resa runt och möta nya människor och kulturer. Detta är en positiv utveckling som innebär att många ungdomar i dag har mer frihet och större möjligheter att förverkliga sina drömmar än någonsin tidigare.

Långt ifrån alla ungdomar får dock möjlighet att uppleva den frihet som ungdomsåren kan innebära. Brister i skolan har inneburit att tusentals ungdomar varje år slutar grund- eller gymnasieskolan utan fullständiga betyg. Arbetslösheten bland ungdomar är rekordhög och en lång utbildning är inte längre en garanti för att få ett jobb.

I år tog ungefär 100 000 ungdomar studenten i Sverige. Flera av dem har studerat färdigt och ska möta en ny verklighet. För många av dem kommer det att gå bra och de kan med tillförsikt möta sin framtid. För alltför många kommer dock studenten att innebära ett steg ut i arbetslöshet.

Kristdemokraterna kan inte acceptera en utveckling som innebär att tusentals ungdomar redan från början hamnar utanför samhällets gemenskap. I denna motion kommer vi därför att ge några förslag till hur vi kan minska ungdomsarbetslösheten och därigenom ge ungdomar en ljusare framtid.

3 Massarbetslösheten bland ungdomar

Arbetslösheten bland ungdomar ökar dramatiskt. I augusti månad var 15,3 % av Sveriges ungdomar mellan 16 och 24 år öppet arbetslösa. Det är en ökning med fyra procentenheter sedan samma tid förra året. För ungdomar mellan 16 och 19 år är läget särskilt allvarligt. Drygt 20 % av ungdomarna i denna ålderskategori är öppet arbetslösa. Det är ingen överdrift att tala om massarbetslöshet bland ungdomar.¹

Utländska studier har tidigare pekat på risken för att arbetslösa anpassar sig till ett bidragsberoende och slutar söka jobb. Ur detta kan det uppstå s.k. arbetslöshetskulturer där den individuella arbetslösheten inte upplevs som ett så stort problem eftersom alla kamrater också är arbetslösa. Detta mönster kan nu också märkas bland arbetslösa ungdomar i Stockholm. De ungdomar som bor i ett område med hög arbetslöshet har i genomsnitt 25 % längre arbetslöshetsperiod jämfört med liknande ungdomar som bor i ett område med låg

¹ SCB, Arbetskraftsundersökningarna, augusti 2005.

arbetslöshet. Ungdomar fastnar på detta sätt i ett evigt kretslopp av arbetsmarknadspolitiska åtgärder och ersättningsperioder i öppen arbetslöshet.

Arbetslösheten bland ungdomar är också den arbetslöshet som ökar snabbast. I AMS statistik över arbetslösheten bland ungdomar mellan 18 och 24 år framkommer att gruppen som varit utan arbete under minst två år vuxit med hela 22 % det senaste året.²

För ett år sedan skrev arbetslivsminister Hans Karlsson (s):

”Mycket oroande har utvecklingen med allt fler arbetslösa ungdomar varit. AMS har därför satt som mål att halvera ungdomsarbetslösheten till slutet av augusti i år. Genom ökade insatser är vi nu en bra bit på väg och vi kommer att nå målet.”³

Obalanstalet, öppet arbetslösa och deltagare i olika typer av arbetsmarknadspolitiska åtgärder, för ungdomar mellan 18 och 24 år har sedan Hans Karlssons uttalande ökat från 66 000 personer i augusti 2004 till drygt 73 000 personer i augusti i 2005, enligt siffror från AMS. Det är alltså nu alldeles uppenbart att Hans Karlsson misslyckats med sitt mål att halvera ungdomsarbetslösheten. I stället har den ökat!

4 Varför ökar arbetslösheten bland ungdomar?

Tusentals ungdomar står i dag utanför den reguljära arbetsmarknaden, och det är en siffra som ökar för varje år. Anledningen till att ungdomar inte kommer in på arbetsmarknaden är många, men en misslyckad skolgång är en gemensam erfarenhet för många arbetslösa ungdomar. De flesta har gått ut gymnasiet utan fullständiga betyg eller inte ens börjat gymnasiet eftersom betygen från grundskolan inte var tillräckliga. Många har ”harvat” på det individuella programmet under ett eller några år utan att komma vidare.

I dag går 25 % av alla elever ut grundskolan utan godkänt betyg i samtliga ämnen och 20 % slutar gymnasiet utan fullständiga betyg. Orsaken till dessa siffror ligger inte huvudsakligen i den enskildes bristande förmåga utan i den svenska skolans oförmåga att möta elever med olika kunskaper och intressen.

Socialdemokraterna har skapat en skola där alla elever ska passa in i samma form, där alla elever ska klara samma mål, på samma tid och på samma sätt. Eleverna slussas vidare genom skolan oavsett om de nått de förväntade kunskapsmålen.

De teoretiska kunskaperna värderas alltid högst medan praktiska ämnen får allt mindre utrymme. Till och med på gymnasiet domineras de mer praktiskt inriktade utbildningarna av teoretiska studier. För elever som har ett större

² www.ams.se (april 2004 och april 2005).

³ www.regeringen.se

Fel! Okänt namn på

intresse för praktiska än teoretiska kunskaper kan skolan bli till ett oöverstigit hinder där de ständigt känner sig utanför.

Till detta ska läggas den bristande arbetsron i klassrummen. Inget annat land i västvärlden har så stora problem med stök och bråk i klassrummet som Sverige. För elever som redan har svårt att nå upp till målen och som kanske kommer från studieovana hem kan detta få förödande konsekvenser. En spiral av ständiga misslyckanden leder till en känsla av otillräcklighet.

Brister i skolgången är inte den enda orsaken bakom den rådande arbetslösheten bland ungdomar. Många år av socialdemokratisk politik har resulterat i ett företagsklimat som hämmar viljan att starta och driva företag. Det dåliga företagsklimatet kombinerat med en alltför oflexibel arbetsrätt har inneburit att det skapas alldeles för få nya jobb och företagen drar sig för att nyanställa. Ungdomars möjlighet att få ett fast arbete har därigenom minskat.

5 Arbetslöshetens konsekvenser för ungdomar

Orsakerna till arbetslösheten bland ungdomar är många. Konsekvenserna av det utanförskap som arbetslösheten medför blir också många. Att efter en ofta misslyckad skolgång inte komma in på arbetsmarknaden blir för många ungdomar den slutgiltiga bekräftelsen på att de inte duger och inte räcker till. Ungdomsstyrelsens rapport "Ung 2003" visar att andelen unga som visar symptom på psykisk ohälsa har ökat under senare år. En av tio ungdomar har ofta eller flera gånger i veckan ont i magen, ont i huvudet eller svårt att somna. Vidare framkommer att Apotekets försäljning av antidepressiva medel till ungdomar har ökat markant till både unga kvinnor och män.

Men inte bara den psykiska ohälsan ökar bland ungdomar utan det gör också konsumtionen av alkohol och narkotika. Den totala alkoholkonsumtionen har ökat med 15 % bara de senaste fem åren⁴ och när det gäller narkotika är situationen än värre. Från att 3 % av niondeklassarna hade provat narkotika 1989 hade den siffran stigit till 10 % i början av 2000-talet.⁵

Det finns naturligtvis många orsaker till att ungdomar i dag mår psykiskt dåligt. Ungdomsåren är i hög grad den tid då individens identitet formas. Identiteten utvecklas i samspel med föräldrar och familj, andra små nära gemenskaper och det omgivande samhället. I dag saknar tyvärr många ungdomar vuxna i sin närhet som orkar, har tid och vilja att vara den trygghetsfaktor som är en förutsättning för frigörelseprocessen och identitetsskapandet. Det är en av förklaringarna till den rotlöshet och det utanförskap som många ungdomar ger uttryck för. Att inte heller få en plats i den arbetsgemenskap som

⁴ Uppgiften hämtad från Stockholms universitet, Centrum för socialvetenskaplig alkohol- och drogforskning.

⁵ *Rapportering av ungdomspolitiska mål*, Statens folkhälsoinstitut 2003:25.

ett arbete innebär förstärker ytterligare känslor av otillräcklighet och utanförskap.

Den ökande ungdomsarbetslösheten är ett ökande problem som kräver kraftfulla åtgärder. Regeringens oförmåga att komma till rätta med problemet blir alltmer uppenbar. I våras beslutade regeringen att tillsätta en ”nationell koordinator” vars uppgift är att underlätta ungdomars inträde på arbetsmarknaden. Vi har svårt att tro att ytterligare en tjänsteman på Regeringskansliet kommer att innebära någon skillnad för de ungdomar som är utan arbete.

6 Fem förslag som minskar ungdomsarbetslösheten

Det är vår uppfattning att ungdomar ska ha någon form av arbete, helst från dag ett, när de blir arbetslösa. Ungdomar ska inte behöva leva på socialbidrag. För att bryta den negativa utvecklingen på arbetsmarknaden för just ungdomar presenterar vi här fem förslag som är inriktade på just denna grupp.

6.1 Låt bemanningsföretag få ansvar för arbetslösa ungdomar

Kritiken mot arbetsförmedlingarna är omfattande. Det största problemet är det misslyckade arbetet för att motverka ungdomsarbetslösheten.

Kritik mot AMS och arbetsförmedlingarnas funktionssätt kommer från alla håll. Det handlar om brister i styrsystemen, omfattande byråkrati och oklar rollfördelning på flera områden. Skarp kritik har också riktats mot AMS från den nya Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen (IFA). Kritiken omfattar bl.a. brister i myndighetsutövningen och hanteringen av a-kassan.⁶

Riksrevisionsverket har i flera olika rapporter riktat kritik mot oförmågan hos myndigheterna att verkställa den svenska arbetsmarknadspolitiken. I en särskild studie av arbetsmarknadsutbildningarna (RRV 1999:45) ser verket ett tydligt samband mellan olika sätt att arbeta och i vilken utsträckning deltagarna fått arbete efter avslutad utbildning. De framhåller t.ex. att arbetsmarknadsutbildningar som slår väl ut alltid är plats- och företagsinriktade. Detta är en kunskap som alltför sällan får genomslag i arbetsförmedlingarnas arbetssätt.

Även den nyskapade Riksrevisionen lyfter fram allvarlig kritik mot arbetsförmedlingarnas verksamhet. I en rapport nyligen konstateras:⁷

- Det finns ett allvarligt glapp mellan regler och tillämpning.

⁶ Redovisning från IFA till Näringsdepartementet augusti 2004.

⁷ Riksrevisionens styrelses framställning angående arbetslöshetsförsäkringen – kontroll och effektivitet (Framställning till riksdagen 2004/05:RRS22).

Fel! Okänt namn på

- Rätten till a-kassa ifrågasätts alltför sällan.
- De individuella handlingsplanerna har stora brister.
- Träffsäkerheten i arbetet har försämrats (arbetsförmedlingarnas anvisningar om lämpligt arbete leder till anställning i lägre grad än tidigare, endast 2,8 % 2003).

Kritiken mot AMS och arbetsförmedlingarna kommer också från de arbetssökande själva. ”Vi låg på golvet och ritade med kriterier” säger t.ex. en deltagare i Aktivitetsgarantin till tidningen Vi i Vasastan. Andra som vittnar om att de inte får någon relevant hjälp från arbetsförmedlingen är arbetslösa akademiker. De möts alltför ofta av en attityd som går ut på att välutbildade faktiskt får klara sig själva.

Bemanningsföretagens samarbetsorganisation tog nyligen fram en rapport som innebär att de erbjuder sig att på ett helt nytt sätt bli delaktiga i den svenska arbetsmarknadspolitiken. Tyvärr vill inte arbetslivsminister Hans Karlsson över huvud taget tala om förslaget. Men vi antar utmaningen!

Vi föreslår till att börja med att arbetsförmedlingarna ska konkurrensutsättas när det gäller att förmedla jobb till arbetslösa ungdomar upp till 24 år. Bemanningsföretagen är redan i dag duktiga på att anställa ungdomar. Över 21 % av de anställda i bemanningsföretag är mellan 21 och 25 år mot knappt 8 % för samhället i övrigt.⁸ I Nederländerna, Storbritannien och Australien har man redan infört större valfrihet och mångfald inom arbetsförmedlingsverksamheten. Australien är kanske det land där man gjort de mest genomgripande förändringarna, och det har resulterat i halverade kostnader per åtgärd och minskad arbetslöshet.⁹

Ett av skälen till att vi vill att bemanningsföretagen nu får möjlighet att konkurrera om förmedlingsuppdrag med AMS är bemanningsföretagens enorma kundregister. Hela bemanningsbranschen har ca 10 000 kundkontakter varje dag. Detta är en möjlighet som måste utnyttjas. En annan fördel är att bemanningsföretagen har en närhet till arbetsmarknaden som inte AMS kommer i närheten av.

Rent konkret bör förändringen ske genom en upphandling från AMS. Därefter bör det finnas en form av ”Eget val” för den arbetssökande att välja bland de olika bemanningsföretag som AMS slutit ett avtal med.

6.2 Stoppa regeringens förslag att slopa yrkes- och studievägledare på skolorna

I förslaget till ny skollag föreslås att kravet på att skolorna anställer utbildade studie- och yrkesvägledare tas bort. Kristdemokraterna anser att studie- och yrkesvägledare har en avgörande roll för att vägleda ungdomar i deras val

⁸ Vi kan hjälpa nya arbetslösa, Bemanningsföretagen, maj 2005.

⁹ Arbetsmarknadspolitikens organisation i Australien, PM från riksdagens utredningstjänst, april 2005.

inför framtiden. Med en professionell yrkesvägledning redan i skolan minskar risken att eleverna hamnar snett redan från början av sitt yrkesliv. Vi föreslår att skolorna ska ha lagstadgad skyldighet att erbjuda studie- och yrkesvägledning och utbildade studie- och yrkesvägledare.

Alltfler ungdomar studerar allt längre. I stort sett alla ungdomar läser vidare på gymnasiet och 43 % läser dessutom vidare på högskolan. Trots detta råder det i dag brist på kvalificerad arbetskraft på flera områden samtidigt som många ungdomar studerar på utbildningar där det redan finns ett överskott på arbetskraft. Den bristande matchningen mellan studieinriktningen hos studenterna och efterfrågan på arbetskraft kan på sikt innebära en ökad arbetslöshet och minskad produktion till följd av brist på kompetens.

Regeringen har satt upp målet att minst 50 % av ungdomarna i en årskull ska läsa vidare på högskolan. Naturligtvis är det positivt för Sverige om många läser vidare på högskolan men det finns samtidigt anledning att fråga sig om inte samhället borde ta ett större ansvar för att garantera och möta behovet av utbildad personal inom alla olika branscher. Konsekvensen av den nu förda politiken är att Sverige t.ex. får en allt större skara arbetslösa högskoleutbildade ekonomer samtidigt som det råder akut brist på arbetskraft inom olika hantverksyrken.

Det finns i dag ett oöverskådligt utbud av utbildningsvägar för ungdomar att välja mellan, både inom landet och utomlands. Kristdemokraterna anser att ungdomar ska vara fria att välja utbildning och att söktrycket också i stor utsträckning ska avgöra fördelning av utbildningsplatser. Men ungdomar som ska göra ett val inför framtiden måste också få stöd och tydlig information om såväl utbildningsvägar som möjligheterna att få ett jobb efter genomgången utbildning. Studie- och yrkesvägledarna har en nyckelroll i att ge ungdomar relevant information så att de kan göra sitt val, medvetna om konsekvenserna.

6.3 Inför en ordentlig lärlingsutbildning i gymnasieskolan

Kristdemokraterna menar att den kvalificerade praktiska yrkesutbildningen är satt på undantag av den socialdemokratiska regeringen. Det praktiska kunnandet nedvärderas när målen för ungdomars framtid enbart räknas i akademiska högskolepoäng. Vi vill därför införa tydliga yrkesinriktade program och ett lärlingsprogram i gymnasiet. Dessutom vill vi efter finländsk modell skapa en yrkeshögskola. Reformen utvecklas i en motion om just lärlingsprogram och yrkeshögskola. Därigenom skapas möjligheter till högkvalitativ yrkesutbildning på eftergymnasial nivå.

Bristen på kvalificerad arbetskraft är stor inom många hantverksyrken. I en alltmer teoretiserad gymnasieskola har yrkesutbildning och lärlingsutbildning fått stå tillbaka. Kristdemokraterna anser, till skillnad från det socialdemokratiska maskineriet, att det inte är nödvändigt att alla gymnasieelever får behörighet till den akademiska högskolan. I stället vill vi uppvärdera det praktiska kunnandet, utveckla de yrkesinriktade programmen och införa en lärlingsut-

Fel! Okänt namn på

bildning som är värd namnet, där studenterna får ett kvalificerat yrkeskunskande som de sedan kan utveckla i en yrkeshögskola.

6.4 Nystartsjobb för 20–24-åringar med slopad arbetsgivaravgift

Erfarenheter från andra länder och forskningen tyder på att en effektiv väg för att förbättra sysselsättningsläget för grupper med svag förankring på arbetsmarknaden är att sänka arbetsgivaravgifterna. I flera europeiska länder med hög arbetslöshet och med betydande grupper som står utanför arbetsmarknaden har också olika typer av skatterabatter använts med gott resultat, bl.a. i Nederländerna, Belgien och Frankrike. I Tyskland och Storbritannien har riktade skattelättnader introducerats i form av sänkta sociala avgifter eller andra skatter för grupper med svag förankring på arbetsmarknaden eller med låga inkomster. Ett problem med riktade skattelättnader är s.k. undanträngningseffekter, som både innebär att anställningen skulle ha kommit till stånd ändå och att någon annan skulle ha fått jobbet om inte subventionen fanns. Studier som utvärderat olika skatterabatter visar att utformningen av stödet kan begränsa undanträngningseffekterna.

Allians för Sverige har föreslagit införande av s.k. nystartsjobb som innebär att arbetsgivaravgifterna tas bort helt för personer som varit beroende av arbetslöshetsersättning, sjukpenning, förtidspension eller socialbidrag i mer än ett år och att nedsättningen gäller under lika lång tid som vederbörande varit bidragsberoende – dock i högst 5 år. Skatterabatten kan förlängas i särskilda fall men först efter individuell prövning.

Vi vill särskilt lyfta fram ungdomar som varit arbetslösa en längre tid. Studier visar att ungdomar, som knappt har etablerat sig på arbetsmarknaden, löper en större risk att bli utslagna om inte arbetslösheten bryts snabbt. Vi föreslår därför att ungdomar (20–24 år) som varit arbetslösa i 6 månader också omfattas av nystartsjobben.

6.5 Utveckla ungdomspraktiken

Kommunerna har i dag ansvar för alla arbetslösa ungdomar som ännu inte fyllt 20 år och som inte går i gymnasieskolan. Undersökningar visar dock att kommunernas kontakt med dessa ungdomar är ytterst begränsad. Ofta faller de mellan stolarna och får inte hjälp att komma in på arbetsmarknaden eller att påbörja en utbildning. De flesta kommuner vet inte ens hur många ungdomar det handlar om.

Kristdemokraterna anser att kommunerna måste ta ett större ansvar för dessa ungdomar.

Alla kommuner ska erbjuda någon form av kommunala ungdomsprogram med ungdomspraktik eller ungdomsgaranti. Det kan t.ex. innebära utbildning eller praktikplats hos privata eller offentliga arbetsgivare. Innehåll och uppläggning av utbildningen/praktiken ska läggas fast av respektive kommun och

Fel! Okänt namn på

arbetsförmedling i ett samarbetsavtal. Kommunen har sedan rätt till viss statlig ersättning för detta.

Ungdomspraktik kan vara ett bra sätt för ungdomar att komma in på arbetsmarknaden. Det bör därför göras en utvärdering av de kommunala ungdomsprogrammen för att ta till vara de goda exempel som finns och för att utveckla verksamheten i hela landet. Kommunerna ska även kunna lägga ut denna uppgift på bemanningsföretag, om man själva har svårt att klara av uppgiften.

Stockholm den 5 oktober 2005

Stefan Attefall (kd)

Annelie Enochson (kd)

Mats Odell (kd)

Per Landgren (kd)

Else-Marie Lindgren (kd)

Lars Lindén (kd)

Lars Gustafsson (kd)

Maria Larsson (kd)

Mikael Oscarsson (kd)